

SANAYİLERİMİZİ KORUMA POLİTİKALARI TÜMÜYLE YENİLENMELİDİR

Doç. Dr. M. Erol İYİBOZKURT

1978 yılı başında «sosyal demokrat» olduğunu vurgulayan iktidar işbaşına gelmiştir. Sosyal demokrat kavramında önemli sanayilerin devlet eline kaydırılması yanında devletin doğrudan dış ticarete müdahalesi de vardır. Sanayileşme ve dış ticaretin devlet eliyle yürütülmesinin yararları kuşkusuz sayılamayacak kadar çoktur. Yazımızın amacı bu yararlar üzerinde durmak değil; ülkemizde şimdiye kadar gerçek anlamda uygulanmayan ve ihmal edilen, fakat sanayileşme için üzerinde titizlikle durulması gereken, koruma politikalarını ele almaktır. Bu noktada Türkiye'nin dış ticaretinin yaklaşık % 60'ını oluşturan AET ile ilişkilerini öncelikle düşünmek gerekecektir.

Türkiye'nin AET'den istekleri kesin çizgileriyle belirtilip açıklanmamıştır. Yapılan tartışmalardan kamuoyunun görüşleri dört ana noktada toplanmaktadır. Bunlar; AET ülkelerinde Türk işçilerine serbest dolaşım hakkının tanınması, yapılması istenen yardımın yetersiz olması nedeniyle arttırılması, Türk tarım ürünlerine daha büyük ödünlere sağlanması, Katma Protokolun Türkiye'nin sanayileşmesini engelleme koşulları taşımasından ötürü

değiştirilmesidir. AET - Türkiye ilişkilerini ilk üç isteğin çıkmaza sokmasını beklemek hatalıdır. Asıl sorun sanayileşme ile Katma Protokol çerçevesinde AET ile bütünleşmedeki çelişkidir. Türk ekonomistlerinin bir bölümü 1960 larda AET üyeliğiyle sanayileşmenin yapılan anlaşmalar içinde bağdaşmayacağına dair görüşler belirtmişlerdi. 1970 lerde görüşe ortak olanlar yaygınlaşmış ve özel kesim ve sanayiciler grubunun bir bölümü de aynı görüşün içinde gerçeği görmeğe başlamıştır. Tüm tartışmalara rağmen soruna sanayileşme açısından aydınlık getirilmiş değildir.

Sanayileşme ülke kalkınmasının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu noktadan hareket eden Kalkınma Plânları da bazı kesimlere öncelik vermiştir. Öncelik alan kesimler Katma Protokolün cılız koruma önlemleriyle bile çelişkili durumdadır. Bu da sanayileşme stratejisinin henüz belirlenmediğinin açık belirtisidir. Türkiye en azından Plânların belirlediği kesimler üzerinde karar kılmak zorundadır. Türkiye'nin bu kesimlerden birkaçında karşılaştırmalı üstünlüğü vardır, fakat birçoğunun geçici olarak dış rekabete karşı korunması gerekir. Serbest rekabet ve koruma fikirleri her ne kadar ekonomistler arasında tartışma konusu yapılmaktaysada, sanayi devrimini ilk başlatan ve devrinin tek sanayi ülkesi olan İngiltere dışında serbest ticarete dayanarak kalkınmasını başlatan ülke yoktur. A.B.D. ni H.C. Carey ve A. Hamilton'un getirdiği, Almanya F. List'in öngördüğü koruma politikasını uygulamakla İngiltere'nin sanayiideki üstünlüğüne karşı koyabilmişlerdir. Japon kalkınmasında da benzer izlenimler vardır. Sosyalist ülkelerde de aynı şeyler görülmektedir.

Türkiye Lozan Antlaşmasının öngördüğü üzere ancak 1929 yılında dış ticaret vergilerini (1) özgürce düzenlemeye başlamıştır. Türkiye'de sanayii koruma fikri de o zamandan bu yana işlenmiştir. Fakat Türkiye sanayii koruma fikrini devlet gelirlerini yükseltmek pahasına yozlaştırmıştır. İthalattan alınan vergiler devlet gelirlerini artırma amacına yöneltilmiş, sanayiileri koruma geri plânda kalmıştır. Bir sanayi üzerine ithal vergileri konmuş, sanayii nominal olarak korunmuş görünmüştür. Diğer taraftan sanayi girdileri üzerine de çeşitli nedenlerle (ithalatı kısmak ve gelir elde etmek gibi) ithalat vergileri konularak nominal olarak

(1) Türkiye'nin ithalat vergileri gümrük vergisi, istihsal vergisi, belediye hissesi, rihtım resmi, damga resminden oluşmaktadır.

korunduğu sanılan sanayii yeetrince korunmamıştır. Plânda öncelik tanınan kesimlerden bazı örnekler verilebilir (2).

Tarım kesimi : Nominal koruma oranı % 18 olduğu halde kullandığı toplam girdilerin % 35 kadarını meydana getiren hayvancılık ve balıkçılık kesiminde % 38 oranında ithalat vergileri vardır.

Deri ve kösele : Nominal koruma oranı % 28 dir. Kullandığı girdilerden % 10 unu oluşturan kimya sanayiinde % 38 oranında, % 18 kadarını meydana getiren gıda sanayiinde % 41 oranında ithalat vergileri bulunmaktadır.

Petrol ve kömür ürünleri : Nominal koruma oranı % 39 olduğu halde, kullandığı girdilerin % 50 sini oluşturan diğer madencilik kesiminin ithalat vergi oranı % 60 dir.

Madeni eşya : % 37 lik nominal koruma söz konusudur. Fakat toplam girdilerin % 40 ını sağlayan demir-çelik sanayiinde % 34 lük ithalat vergi oranı vardır.

Makina imalat : Nominal koruma oranı % 37 dir. Kullandığı toplam girdilerden % 25 ini sağlayan demir-çelikde % 34, % 15 kadarını sağlayan kimya sanayiinde % 38 lik ithalat vergileri oranı söz konusudur.

Taşıt araçları : Nominal koruma oranı % 36 dir. Kullandığı girdilerin % 10 unu sağlayan metal ürünleri % 41, % 15 ini sağlayan demir-çelik ise % 34 lük ithal vergileri oranlarına tabidir.

Elektrikli makina ve cihazları : Nominal koruma oranı % 52 dir. Girdilerin % 18 ini veren demir dışı metaller sanayiinde ithal vergileri oranı % 38 dir.

Demir ve Çelik : Nominal koruma oranı % 34 olmasına rağmen, girdilerin % 11 ini oluşturan demiryolu ulaşımında % 44, % 24 kadarını meydana getiren petrol ve kömür ürünlerinde % 39 luk ithal vergi oranı mevcuttur.

Kesimlerdeki girdilerin kullanım oranları ve üzerindeki ithalat vergileri gerçek (efektif) korumaya etki etmektedir. Ülkelerin

(2) DPT, 1967 ve DİE 1968 girdi-çıkıtı çalışmalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

nominal ve gerçek koruma düzeyleri arasındaki uyum da, koruma politikalarının tutarlılığı hakkında fikir vermektedir. Nominal ve gerçek koruma oranları arasındaki uyumun tutarlılığı basit anlamıyla korelasyon yoluyla saptanmaktadır. Korelasyon katsayısı 1'e ne kadar yakınsa ülkenin koruma politikasının tutarlılığından söz edilebilir. Türkiye'de 1967 yılında 37 kesimin dikkate alınmasıyla elde edilen katsayı 0,52 dir. Bu nedenle Türkiye'nin koruma politikasının tutarlılığından söz etmek kuşkuludur. Halbuki aynı katsayı Ortak Pazar için 0,85 dir. Kaldı ki Türkiye Katma Protokoldeki yükümlülüklerini yerine getireceği varsayımından hareketle katsayı 1994 yılı için 0,27 bulunur. Demek ki Ortak Pazarla yapılacak gümrük vergilerindeki indirimler nominal ve gerçek koruma arasındaki uyumu yarı yarıya olumsuz yönde etkileyecektir.

Koruma yalnızca ithalat vergileri yoluyla olmaz. Miktar kısıtlamaları ve diğer araçlar da kullanılabilir. Türkiye'de ithalatın % 70 i liberasyon, % 22 kadarı tahsisli ithal kotaları, geri kalan % 7 si de kliring anlaşmalarıyla yapıldığından korumanın büyük ölçüde ithal vergilerine dayandığı açıkça görülür. Kaldı ki miktar kısıtlamalarıyla (tahsisli ithal kotaları) yapılan korumanın da nominal ve gerçek koruma anlamında uyumundan söz etmek güçtür. Çeşitli mallar için ilân edilen miktar kısıtlamalarında gözelen amaç ödemeler bilançosu açıkları nedeniyle ithalatı kısmaktır. Sanayilerin korunması ikincil amaç olarak kalmaktadır.

Türkiye'nin AET ye karşı tutumu henüz kesin olarak belirlenmemiştir. Kamuoyunca çeşitli seçenekler tartışılmaktadır; AET içinde kalıp sanayileşme dikkate alınarak Ankara Antlaşması ve Katma Protokolün yenilenmesi birinci seçenektir. İkinci ise sanayileşmeye öncelik verip, AET ile ilişkileri belirli bir süre donduktan sonra bütünleşmeye gitmektir. Üçüncü seçenek de Türkiye'nin AET'den kopması ve Dünyanın gelişim sürecinde bir başka ekonomik örgüt içinde ekonomisine yer aramasıdır. Seçeneklerden hangisi düşünülürse düşünülün, alınması gereken önlemlerden ilki Türkiye'nin koruma politikasını tümüyle ele almak, tutarlı bir şekilde yeniden düzenlemek olmalıdır. Sosyal demokrat bir iktidar, gelişmekte olan bir ülkenin sanayileşmesini akılcı bir koruma siyaseti ile desteklemek zorundadır. Sanayileşme ve dış ticaretin devlet tarafından yürütülmesiyle, sanayileşme ve koruma uyumunun sağlanması da kolaylaşacaktır. Koruma politikasının düzenlenmesinde ana kesimlerden ikincil kesimlere ve tek tek ürünlere

kadar gidilmelidir. Aksi halde 1960 larda bir bölüm ekonomistin görüşlerini 1970 lerde daha yaygın bir grup nasıl benimsemişse, 1990 larda da görüşlerin içinden çıkılmaz bir şekilde gerçekleşmeye başladığını tüm ulusca görmekten öte başka hiç bir şey yapılmaz.